

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko

Anna Seredyńska

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

1. 1995 – dyplom ukończenia studiów wyższych magisterskich dziennych na kierunku pedagogika w zakresie pedagogiki resocjalizacyjnej na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Tytuł magistra pedagogiki.

Tytuł pracy: *Rola wspólnoty Ruchu Światło-Życie we wspieraniu rozwoju młodzieży*

Promotor: prof. dr hab. Bronisław Urban

2. 1999 – dyplom ukończenia studiów wyższych magisterskich dziennych na kierunku teologia w zakresie teologii pastoralnej na Papieskiej Akademii Teologicznej¹ w Krakowie. Tytuł magistra teologii.

Tytuł pracy: *Wpływ rodziny na rozwój życia religijnego młodzieży*

Promotor: prof. dr hab. Jan Wal

3. 2014 – dyplom (z wyróżnieniem) ukończenia studiów wyższych magisterskich zaocznych na kierunku psychologia w zakresie psychologia kliniczna w Szkole Wyższej Psychologii Społecznej² w Katowicach.

Tytuł pracy: *Znaczenie kreatywności w poziomie zaangażowania nauczycieli akademickich w pracę grupy psychodynamicznej superwizji koleżeńskiej*

Promotor: dr Borysław Paulewicz

4. 2004 – dyplom uzyskania stopnia naukowego doktora nauk teologicznych w zakresie teologii duchowości, uzyskany 25 czerwca 2004 roku na Wydziale Teologicznym Papieskiej Akademii Teologicznej

¹ Od roku 2009 – Uniwersytet Papieski Jana Pawła II

² Od roku 2015 – Uniwersytet SWPS

Tytuł rozprawy doktorskiej: *Dynamika rekolekcji ignacjańskich w formacji duchowej młodzieży Ruchu Światło-Życie w Polsce*

Promotor: prof. dr hab. Jan Machniak

Recenzenci: prof. dr hab. Stanisław Urbański, prof. dr hab. Jerzy Wiesław Gogola OCD

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych

1995 – Dom Pomocy Społecznej, ul Łanowa 41, Kraków

1996-2002 – Zespół Szkół Mechanicznych nr 1 w Krakowie

2002-2004 – X Liceum Ogólnokształcące w Krakowie

2002-2004 – V Prywatne Liceum Ogólnokształcące w Krakowie

2005-2007 – Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie (godziny zlecone)

2004 do dzisiaj – Akademia IGNATIANUM w Krakowie

2021 – Uniwersytet Papieski Jana Pawła II (godziny zlecone)

2009 do dzisiaj – prywatny gabinet psychoterapii w zakresie: „pozostała działalność w zakresie opieki zdrowotnej, gdzie indziej niesklasyfikowanej”

2020 do dzisiaj – Poradnia Miłosierdzia, Kraków-Łagiewniki (godziny zlecone)

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust.2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki

4.1. Tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego

Opublikowana autorska monografia naukowa: *Wolontariusz hospicyjny w ujęciu tanatopedagogiki. Predyspozycje. Przygotowanie. Wyzwania wychowawcze*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków 2021, ISBN: 978-83-7614-443-6, ss.320.

4.2. Autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy

Anna Seredyńska, *Wolontariusz hospicyjny w ujęciu tanatopedagogiki. Predyspozycje. Przygotowanie. Wyzwania wychowawcze*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, Kraków 2021, ISBN: 978-83-7614-443-6, ss.320.

Recenzenci wydawniczy: prof. dr hab. Józef Binnebesel (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), dr hab. Leon Szot, prof. UPJPII (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie)

4.3. Omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

4.3.1. Wprowadzenie

Podstawę dla eksploracji badawczych zrealizowanych w monografii *Wolontariusz hospicyjny w ujęciu tanatopedagogiki. Predyspozycje. Przygotowanie. Wyzwania wychowawcze* stanowiły siedmioletnie osobiste doświadczenia powiązane z uczestnictwem w rozmowach rekrutacyjnych dla kandydatów na wolontariuszy w Hospicjum św. Łazarza w Krakowie. Przez ten czas przeprowadziłam ponad 300 rozmów z kandydatami na wolontariuszy hospicyjnych. Miałam też szansę obserwować, jak zmieniała się charakterystyka osób przychodzących do tego rodzaju posługi w hospicjum.

4.3.2. Cel naukowy i praktyczny pracy

Przedmiot moich badań został wybrany w toku doświadczeń związanych z uczestnictwem w przygotowywaniu wolontariuszy Hospicjum św. Łazarza w Krakowie do ich posługi na oddziale stacjonarnym oraz w hospicjum domowym. Stały się nim wymagania wychowawcze stawiane kandydatom na wolontariuszy hospicjum i realizacja tych wymagań w grupach kandydatów na wolontariuszy-opiekunów chorych w Hospicjum św. Łazarza w Krakowie w latach 2012-2019. Założyłam, że wymagania są stawiane wolontariuszom na podstawie założeń, które zostały również

wyrażone przez naukę, którą jest tanatopedagogika. Dlatego też moim sposobem poznania stała się dedukcja. Wyszłam od powyżej przedstawionego założenia. Następnie sprawdzałam go w toku badania praktyki przygotowania wolontariuszy hospicyjnych w latach 2012-2019. Zestawiłam poznana na podstawie literatury naukowej teorię z rzeczywistością empiryczną. Zdecydowałam się też na wyjaśnianie moich problemów badawczych na drodze nomotetycznej związanej ze strategią badań ilościowych. Wiązało się to zarówno z dużą grupą badawczą, jak również z moimi preferencjami dotyczącymi strategii badawczej.

Jako cel teoretyczny zaplanowałam poznanie, jakie wyzwania wychowawcze w świetle literatury są stawiane przez tanatopedagogikę wolontariuszowi hospicyjnemu i jak przebiega wdrażanie tych wyzwań w praktyce.

Moim celem praktycznym było przygotowanie diagnozy realizacji wyzwań, które stawia tanatopedagogika środowisku, którym jest Hospicjum św. Łazarza w Krakowie. Dzięki tej diagnozie było możliwe zobaczenie, jakie działania są już podejmowane. Można było też określić, co należy uczynić, by w pełniejszy sposób realizować działania wychowawcze i pomagać wolontariuszom hospicyjnym w rozwoju. Cel stawiany przez niniejsze badania miał więc charakter eksploracyjny.

Cel teoretyczny realizowałam zapoznając się z literaturą powiązaną ze stosunkową nową nauką, którą jest tanatopedagogika. Zajmuje się ona aspektami związanymi z przygotowaniem osób towarzyszących chorym i umierającym. W ramach badań analizowałam też, jak w programach przygotowywania wolontariuszy w Polsce i w niektórych zagranicznych hospicjach jest realizowana formacja opiekunów chorych i umierających. Przeanalizowałam też, jak w ciągu ostatnich lat wyglądało takie przygotowanie w Hospicjum św. Łazarza w Krakowie oraz jakie predyspozycje mieli zgłaszający się do posługi kandydaci na wolontariuszy.

Realizując cel praktyczny skupiłam się na przygotowaniu wolontariuszy-opiekunów chorych i umierających w Hospicjum św. Łazarza w Krakowie. Przeanalizowałam moje dane z siedmiu lat prowadzenia rozmów wstępnych z kandydatami. Badaniom poddałam zarówno protokoły tych rozmów, jak i dane empiryczne z przeprowadzanych przeze mnie kwestionariuszy. Analizowałam również wyniki wywiadu z koordynatorką zespołu wolontariatu. Wywiad ten dotyczył pozostawiania rekrutowanych osób w posłudze hospicyjnej. Dane, które dotyczyły

predyspozycji kandydatów zestawiałam z wyzwaniami, jakie tanatopedagogika stawia przed osobami towarzyszącymi chorym i umierającym. Z zestawień mogłam wyciągnąć wnioski, które dotyczyły tego, co hospicjum osiągnęło w przygotowaniu opiekunów dla chorych i umierających. Można było też zobaczyć, co w tej materii jest jeszcze do zrobienia.

Warto zwrócić uwagę, że wyniki, które zostały otrzymane w badaniach można wykorzystać nie tylko w przygotowaniu wolontariuszy Hospicjum św. Łazarza. Pamiętając o tym, iż hospicjum to było pierwowzorem dla innych polskich hospicjów, można stwierdzić, iż w innych obowiązują podobne zasady funkcjonowania i przygotowania do wolontariatu. Ważne jest również to, że hospicja na całym świecie są tworzone według podobnych zasad antropologicznych. Tych, które zostały stworzone w pierwszym na świecie hospicjum, stworzonym przez Cicely Saunders – św. Krzysztofa w Londynie. Hospicja na świecie różnią się jedynie realiami związanymi z kulturą, w jakiej funkcjonują. Dlatego też wnioski zawarte w pracy mogą być przydatne zarówno w polskich, jak i zagranicznych hospicjach.

4.3.3. Tło teoretyczne pracy

Wolontariat hospicyjny łączy w sobie różne formy działania. W mojej pracy skoncentrowałam się na wolontariacie hospicyjnym, który jest związany z bezpośrednią opieką nad osobami chorymi i umierającymi. W rzeczywistości polskich hospicjów osoby te realizują swoją posługę zarówno w stosunku do dzieci, jak i do dorosłych chorujących na nieuleczalne choroby. W mojej pracy, z uwagi na specyfikę Hospicjum św. Łazarza w Krakowie, z którym jestem związana, zajmuję się wolontariuszami opiekującymi się osobami dorosłymi w terminalnej fazie choroby nowotworowej. W części teoretycznej traktuję problematykę opieki hospicyjnej szerzej, starając się opisać z czym wiąże się ogólnie posługa wolontariusza – opiekuna chorych i umierających.

Na początku swojej monografii opisuję, z czym jest związana opieka hospicyjna i paliatywna. Są one po pierwsze, szczególnym rodzajem opieki w ogóle. Sama zaś opieka to rodzaj działania pomocowego. O takim działaniu piszą autorzy podręczników psychologii społecznej jako o relacji człowiek wspomagany - człowiek pomagający. Krystyna Popiołek uważa, że dla każdej z osób, relacja pomocy ma inne znaczenie. Ważne jest jednak, że relacja pomocy jest skoncentrowana na osobie wspomaganej i jej potrzebach. W tym miejscu pojawia się temat motywacji u osób pomagających.

Mogą one wiązać się z koncentracją na sobie i być egocentryczne. Przykładami motywów kierujących do wolontariatu mogą być wtedy: własny rozwój, doświadczenie zawodowe, punkty na studia, robienie kariery, samozadowolenie. Mogą też być związane z drugą osobą, czyli być allocentryczne. Takimi są np.: pragnienie zrobienia czegoś dla innych przy jednoczesnym poczuciu własnego spełnienia i zadowolenia z życia. Motywy mogą być zewnętrzne (*ktoś mnie do tego skłonił*), albo wewnętrzne (*sam tego chcę*). Teorie, które tłumaczą gotowość do pomagania innym, wskazują z jednej strony, że człowiek nie jest zdolny do bezinteresownej pomocy i pomaga tylko tym, którzy są jego krewniakami, aby przedłużyć gatunek, zaś z drugiej o heroizmie niektórych, którzy są zdolni do bezinteresowności i pomocy innym nawet wbrew własnemu interesowi (E. Aronson). Są też takie teorie, które opisują pomaganie innym jako nic nadzwyczajnego, lecz jako obowiązek związany z byciem człowiekiem. Wśród tych ostatnich teorii można znaleźć źródło wolontariatu hospicyjnego.

Opieka hospicyjna jest nierozdzielnie związana z opieką paliatywną. Część autorów mówi o jednej i drugiej, do pewnego stopnia rozdzielając oba te pojęcia. Do takich autorów należy Krystyna de Walden-Gałuszko. Również w taki sposób postrzega opiekę paliatywną i hospicyjną Leon Szot. Są jednak autorzy, którzy utożsamiają opiekę paliatywną z hospicyjną. Takimi autorami są Marek Hałubicki oraz Jacek Łuczak. Ten drugi to twórca polskiej medycyny paliatywnej. Można więc podsumowując, stwierdzić za Komisją Ekspertów WHO ds. Leczenia bólu w Chorobach Nowotworowych i Aktywnej Opieki Podtrzymującej, że opieka paliatywna:

- zapewnia uwolnienie od bólu i uciążliwych objawów,
- afirmuje życie a śmierć traktuje jako naturalną fazę ludzkiego życia,
- nie dąży ani do przyspieszenia, ani do opóźnienia śmierci,
- integruje psychologiczne i duchowe aspekty opieki nad chorymi,
- oferuje system wsparcia w chorobie i żałobie,
- wykorzystuje pracę zespołową,
- poprawia jakość życia,
- ma zastosowanie we wczesnym okresie choroby z innymi metodami³.

³ Por. Rada Europy, *Wytyczne Komitetu Ministrów dla państwa członkowskich dotyczące organizacji opieki paliatywnej przyjęte przez Komitet Ministrów 12. listopada 2003 roku na 860 Konferencji Zastępców Ministrów*, Media Rodzina, Poznań 2004, s.5-6.

Zasady te rozwijają w opisie opieki hospicyjnej między innymi: Krystyna de Walden-Gałuszko, Krystyna Smolak oraz Mirosław Górecki.

Miejszem sprawowania opieki hospicyjnej jest hospicjum. W swojej pracy przedstawiłam genezę tej instytucji. Według Piotra Krakowiaka sięga ona średniowiecza. Inne zdanie na ten temat ma Mirosław Górecki. Uważa on, że początków ruchu hospicyjnego nie należy szukać w rozwoju dzieł miłosierdzia związanych z chrześcijaństwem, lecz raczej w rozwoju medycyny. Postrzega on jako początek powstawania hospicjów rozwój medycyny paliatywnej w XX wieku. Warto tutaj zauważyć, że na powstanie pierwszego hospicjum stworzonego według najnowszych zasad leczenia bólu wpłynął zarówno rozwój medycyny paliatywnej, jak i założenia antropologii chrześcijańskiej. Cicely Saunders, która stworzyła pierwsze na świecie Hospicjum św. Krzysztofa w Londynie była zarówno pracownikiem socjalnym, jak i pielęgniarką, i w końcu też lekarzem. Na tych samych zasadach, które były podwaliną londyńskiego hospicjum, powstały też pierwsze tego rodzaju placówki w Polsce: Hospicjum św. Łazarza w Krakowie, Hospicjum Pallotinum w Gdańsku oraz Hospicjum św. Jana Kantego w Poznaniu.

Bardzo ważną rolę w rozwoju opieki hospicyjnej miała też praca takich badaczy jak psychiatra Elisabeth Kübler-Ross. Badaczka ta poprzez spisanie rozmów ze swoimi umierającymi pacjentami, pokazała, jak wygląda świat człowieka umierającego. Stała się przez to prekursorką badań zarówno tanatopedagogiki, jak i tanatopsychologii.

W Polsce za prekursorkę opieki hospicyjnej można uznać Hannę Chrzanowską, pielęgniarkę środowiskową. Stworzyła ona jako pierwsza środowisko osób towarzyszących w warunkach Polski komunistycznej osobom chorym i umierającym w ich domach.

Jak stwierdził Piotr Krakowiak, po 30-stu latach istnienia ruchu hospicyjnego na świecie, pod koniec XX wieku istniało 4000 centrów hospicyjnych i paliatywnych. Zatrudniały one tysiące wolontariuszy i pracowników.

Działania wolontariackie w Europie mają również swojego prekursora. Jest nim Pierre Cérésolle (Agnieszka Bejma). Początkowo za podstawowe zasady działalności wolontariackiej uważano bezinteresowność i dobrowolność. W ostatnich latach sytuacja zaczęła się zmieniać i znalazło to swoje odbicie w definicjach wolontariatu. W miejscu stwierdzenia o dobrowolności i bezinteresowności tej posługi pojawiły się

określenia mówiące o jej darmowości (Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie). W ślad za tym zmieniło się również postrzeganie motywacji do wolontariatu. Trzy raporty mówiące o wolontariacie i działalności filantropijnej w Polsce (Marta Gumkowska – 2005 r., Jadwiga Przewłocka – 2011 r., Piotr Adamiak – 2014 r.) pokazały różnorodność motywacji związanych z podejmowaniem wolontariatu w Polsce. Motywacje te nie zawsze są bezinteresowne. Jednak, jak wskazują wyniki badań, są one istotne w wytrwaniu w wolontariacie. Osoby mające motywację allocentryczną, altruistyczną, dłużej pozostają w posłudze wolontariusza.

Motywacja, z jaką osoba podejmuje wolontariat, łączy się z tym, jakie są jej predyspozycje do tego wolontariatu. Łączy się również z tym, jakie posiada ona cechy, które mogą jej pomóc lub utrudnić podjęcie posługi. Są to cechy demograficzne, takie jak: płeć, wiek, wykształcenie, pełniony zawód. Są to również cechy związane z osobowością, takie jak: potrzeby, wartości, ekstrawertyzm, introwertyzm, neurotyzm, mechanizmy obronne wskazujące na poziom dojrzałości osobowej oraz kompetencje społeczne i emocjonalne.

Cechy kandydata na wolontariusza hospicjum, które składają się na jego predyspozycje do podjęcia posługi są również rozpatrywane przez naukę, którą jest tanatopedagogika. Tanatopedagogika, jak definiuje jej twórca, Józef Binnebesel, to „nauka o wychowaniu ze świadomością śmiertelności, wpisaną w naturę bytu ludzkiego, oparta na fundamentalnej zasadzie poszanowania godności każdej istoty ludzkiej oraz nienaruszalności i apriorycznej wartości życia ludzkiego”⁴. Nauka ta opisuje zasady, którymi powinny kierować się osoby opiekujące się chorymi i umierającymi. Grzegorz Godawa wymienia szereg tych zasad. Podaje też podstawowe dla tanatopedagogiki cele. Ich realizacja składa się na wypełnienie zadań tej nauki. Wśród tych zadań znajduje się również przygotowanie wolontariuszy hospicyjnych. Osoby te odpowiednio przygotowane powinny realizować cele postawione przez tanatopedagogikę.

W praktyce przygotowanie do wolontariatu hospicyjnego wygląda w różny sposób w zależności od kraju, w którym znajduje się hospicjum. W większości hospicjów prowadzone są kursy przygotowujące. W większości też stosowane są różne kwestionariusze mające za zadanie zbadanie cech kandydata. Ważna jest również rozmowa wstępna diagnozująca motywy podjęcia wolontariatu.

⁴ J. Binnebesel, *Percepcja lęku przed śmiercią w kontekście Tanatopedagogicznej relacyjnej Terapii Zastępczej*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2017, s.15.

W Hospicjum św. Łazarza w Krakowie proces przygotowania wolontariusza wygląda podobnie. Po takim przygotowaniu osoba powinna być w pełni predysponowana do wypełnienia celów nakreślonych przez tanatopedagogikę. Czy tak jest w rzeczywistości, próbowałam poznać poprzez swoje badania.

4.3.4. Procedura badawcza

W swojej pracy oparłam się na paradygmacie humanistycznym. Jest on bliski nauce, jaką jest tanatopedagogika. Oparłam się też na założeniach antropologii chrześcijańskiej, która była bazą dla tworzonych w świecie hospicjów.

Pierwszym krokiem badawczym podjętym przeze mnie była analiza literatury dotyczącej opieki paliatywnej, hospicyjnej oraz tanatopedagogiki. Literatura ta pozwoliła mi na poznanie pewnego wzorca stawianego przez tanatopedagogikę przed osobą pragnącą towarzyszyć osobom chorym i umierającym oraz ich rodzinom i bliskim.

Miałam też okazję do analizy przygotowania kandydatów na wolontariuszy hospicyjnych oraz do obserwacji ich posługi w hospicjum. Analiza materiałów z rozmów z kandydatami oraz danych z przeprowadzanych przeze mnie przy okazji rekrutacji kwestionariuszy stała się podstawą do poznawania predyspozycji osobowych przychodzących do hospicjum kandydatów do wolontariatu. Uzupełniłam te dane z wywiadem z koordynatorem zespołu wolontariatu. Wywiad ten pokazał, jak wyglądają dalsze losy kandydatów po rozmowie ze mną. Dane te zestawiałam z wynikami analizy literatury zastanej. Pozwoliło mi to ocenić, na ile przygotowanie wolontariuszy w Hospicjum św. Łazarza w Krakowie odpowiada wyzwaniom, jakie tanatopedagogika stawia przed osobami opiekującymi się chorymi i umierającymi.

Ogólnym problemem badawczym, jaki postawiłam sobie było pytanie: *W jakim stopniu wolontariusze Hospicjum św. Łazarza w Krakowie odpowiadają na wyzwania wychowawcze wolontariatu postawione przez tanatopedagogikę?*

Aby odpowiedzieć na ogólny problem badawczy opracowałam problemy szczegółowe:

- *Jakie są cechy osobowe kandydatów na wolontariuszy hospicjum św. Łazarza w Krakowie?*

- *Jakie są motywacje kandydatów na wolontariuszy hospicjum św. Łazarza w Krakowie?*

- *Jakie są kompetencje, z którymi wchodzi w wolontariat kandydatów na wolontariuszy hospicjum św. Łazarza w Krakowie?*

- *Jaki jest związek między cechami, motywacjami i kompetencjami badanych a ich gotowością do towarzyszenia chorym i umierającym w hospicjum domowym?*

- *Jakie cechy, motywacje i kompetencje badanych wskazują na ich zdolność do refleksji nad wartościami związanymi z cierpieniem i umieraniem (troska, intymność, współczucie, delikatność)?*

- *Jaki jest związek pomiędzy cechami, motywacjami i kompetencjami badanych a ich umiejętnością rozmowy o lęku, śmierci i umieraniu?*

- *Jaka jest zależność pomiędzy pozostaniem kandydata w posłudze wolontariackiej a jego przygotowaniem do tej posługi?*

- *Jaka jest zależność pomiędzy wytrwałością w posłudze kandydata na wolontariusza a jego wiekiem?*

Hipotezy nie zostały postawione, ponieważ przeprowadzone przeze mnie badania można usytuować w grupie badań eksploracyjnych, czyli diagnozujących środowisko wolontariatu hospicyjnego. Postawienie hipotez byłoby pewnego rodzaju sugerowaniem wyników.

Do przeprowadzenia analizy cech i kompetencji kandydatów na wolontariuszy wykorzystałam dane zebrane z 318 wstępnych rozmów z kandydatami na wolontariuszy, które przeprowadziłam od roku 2012 do roku 2019. Analizowałam też dane z przeprowadzonych przeze mnie badań kwestionariuszowych. Korzystałam w tym z następujących narzędzi: Kwestionariusz Wartości Milтона Rokeacha, Kwestionariusz Potrzeb Murrya, Kwestionariusz osobowości Eysencka EPQ-R, Kwestionariusz poziomu mechanizmów obronnych opracowany przez mnie oraz Kwestionariusz mechanizmów osobowościowych opracowany przeze mnie. Wstępne rozmowy z kandydatami były przeprowadzane przeze mnie przy pomocy kwestionariusza wywiadu częściowo ustrukturalizowanego, na który składały się trzy pytania:

- *Dlaczego Pan/Pani zdecydował się na wolontariat w hospicjum?*

- *Jakie są Pana/Pani doświadczenia związane z opieką nad chorymi terminalnie?*

- *Czy ma Pan/Pani jakieś ograniczenia zdrowotne? Jakie są Pana/Pani lęki związane z podjęciem posługi?*

Na podstawie wyników wstępnych rozmów diagnozowałam również motywacje kandydatów. Nadałam im strukturę na podstawie danych z literatury i stworzyłam osiem kategorii związanych z:

- brakiem sprecyzowanych powodów przyścia do wolontariatu (np. „Mam dużo czasu i chcę z nim coś zrobić”) (0),
- samotnością (1),
- wyrównaniem sprawionych przez osobę krzywd, czy też braków w opiece nad kimś bliskim w przeszłości (2),
- szukaniem życzliwego środowiska (3),
- kompensacją własnych problemów, głównie osobowościowych (4),
- motywacją zewnętrzną – skierowaniem przez kogoś (5),
- uznawanymi przez osobę wartościami (6) oraz
- pragnieniem zrobienia czegoś więcej dla innych, w służbie Bogu (7).

Wyniki wywiadu z koordynatorką zespołu wolontariatu zanalizowałam i zapisałam przy pomocy następującej skali: 0 – nie podjął posługi, 1 – podjął kilka dyżurów i zrezygnował, 2 – pracuje na oddziale stacjonarnym, 3 – pracuje w opiece domowej.

Analiza zebranych wyników badań została przeprowadzona za pomocą testów statystycznych (z użyciem metody statystyki opisowej). Zastosowałam również techniki porównywania danych, takie jak: test Studenta, test ANOVA, test Manna-Whitneya oraz test Kruskala-Wallisa; techniki korelacyjne: test r-Pearsona, test rho-Spearmana; test badający związki pomiędzy zmiennymi jakościowymi chi-kwadrat; techniki badania normalności rozkładu: test Shapiro-Wilka, Kołmogorowa-Smirnowa oraz test badający moc stosowanych testów.

W pierwszej kolejności analizując wyniki, opisałam cechy osobowe kandydatów na wolontariuszy, a wśród nich: potrzeby, wartości, mechanizmy obronne, dojrzałość osobową, ekstrawersję, neurotyczność, psychotyczność oraz samoocenę. Następnie zaprezentowałam ich motywacje do podejmowania wolontariatu, kompetencje społeczne oraz emocjonalne. Cechy te zestawiałam z gotowością do podjęcia przez kandydatów posługi w hospicjum domowym, po czym uwypukliłam te, które wskazują na umiejętność podejmowania refleksji nad wartościami związanymi z cierpieniem i umieraniem. Zanalizowałam też związek pomiędzy cechami, motywacjami i kompetencjami kandydatów a ich umiejętnością rozmawiania o śmierci, umieraniu i własnych ograniczeniach. Na koniec też zanalizowałam zależność pomiędzy pozostaniem kandydata w posłudze hospicyjnej a jego przygotowaniem do tej posługi wyznaczonym przez realizację zadań wychowawczych proponowanych przez

tanatopedagogikę. Podsumowałam te wyniki, wyciągnęłam wnioski. Zestawiłam otrzymane dane z danymi zdobytymi na podstawie zastanej literatury Sugestie pedagogiczne zestawiłam też z zadaniami tanatopedagogiki jako nauki.

4.3.4. Opis wyników i wykorzystanie rezultatów badań w praktyce

Wnioski dotyczące przeprowadzonych badań można podzielić na dwie grupy. Pierwsza grupa to wnioski związane z ogólnym profilem kandydata na wolontariusza hospicyjnego. Druga grupa to wnioski powiązane z zależnościami wynikającymi z rozumienia zakresu celów tanatopedagogiki.

Na podstawie badań można stwierdzić, że do posługi wolontariusza hospicyjnego zgłaszają się głównie kobiety. Większość osób ma wyższe lub średnie wykształcenie. Większa część osób ze średnim wykształceniem to studenci. W większości kandydaci są zamężni, żonaci lub stanu wolnego, ale zdarzają się też osoby rozwiedzione oraz wdowcy i wdowy.

Najsilniejszą potrzebą u kandydatów jest potrzeba żywienia i opiekowania się. Wysoki poziom ma również potrzeba uległości. Potrzeby zaś, takie jak: ekshibicjonizmu, związane z unikaniem trudności i poszukiwaniem przyjemności przyjmują niski poziom. Najbardziej preferowanymi przez kandydatów wartościami są: mądrość, szacunek do siebie, wygodne życie, zbawienie oraz gotowość kochania. Osoby z niższym wykształceniem bardziej niż te z wyższym preferują, takie wartości jak: mądrość, prawdziwą przyjaźń, wewnętrzny spokój i harmonię, zdrowie, gotowość kochania, odpowiedzialność i uczciwość. Kandydaci są przeważnie ekstrawertykami, osobami dojrzałymi osobowościowo, korzystającymi z mechanizmów obronnych wyższych i dojrzałych. Opisują też siebie jako odpowiedzialnych, wrażliwych, serdecznych i pogodnych. Raczej nie charakteryzują siebie jako milczących i nerwowych. Starsze osoby opisują siebie jako mniej rozmowne niż młodsze. Duża część spośród kandydatów (29%) przychodząc do hospicjum opisuje siebie jako nie mających sprecyzowanej motywacji do posługi. Jedna trzecia (33%) zaczynając posługę ma względnie bezinteresowną motywację. Jest ona związana albo z przyjmowanymi wartościami albo też z pragnieniem podjęcia w życiu większych wyzwań, przekraczania siebie. Kandydaci na wolontariuszy mają wyższy poziom kompetencji emocjonalnych niż społecznych. Wśród ograniczeń wolontariuszy, które

mogą wpłynąć na posługę, można wymienić: chorobę w rodzinie (18%), chorobę własną (17%), problemy psychiczne i osobowościowe (45%) oraz przeżyta żałobę (22%).

Druga grupa wniosków łączy się z zależnościami pomiędzy cechami kandydatów a tym, czego się od nich oczekuje. Kandydaci to w większości osoby dojrzałe osobowościowo i motywowane wartościami. Wiąże się to z ich większą bezinteresownością. Cechy posiadane przez kandydatów pomagają im też w podejmowaniu refleksji nad wartościami związanymi z cierpieniem i umieraniem. Wysoki poziom mają u nich potrzeby stwarzania, żywienia i opiekowania się. Również preferowane silnie są takie wartości jak dojrzała miłość, mądrość, prawdziwa przyjaźń, lojalność, refleksyjność, uczciwość oraz uczynność. Kandydaci na wolontariuszy hospicjum to w większości ekstrawertycy, co ogólnie ułatwia zaangażowanie w wolontariat. Czasami jednak może utrudnić podejmowanie refleksji związanej z cierpieniem i umieraniem. Kandydaci uważają się raczej za wrażliwych, serdecznych i łatwych w kontakcie. Korzystają z reguły z dojrzałych mechanizmów obronnych, co może wiązać się z ich większą empatią.

W rozmowie z pacjentami i ich rodzinami o ich lęku powinna pomagać im własna umiejętność przyznawania się do swoich obaw. Jednak większość z nich, czyli 56%, przejawia lęk, do którego się nie przyznaje, nie umie go werbalizować. Jedynie 2% badanych werbalizuje lęk przed śmiercią, a 2% lęk przed wykonywaniem czynności pielęgnacyjnych i opiekuńczych. Zarówno mężczyźni, jak i kobiety neutralizują swój niewerbalizowany lęk przez potrzebę kompensacji, zaś mężczyźni jeszcze dodatkowo potrzebą poznawczą.

Od pozostałych odróżnia się wyraźnie grupa osób w średnim wieku (31-60 lat). Osoby z tej grupy przeżywając lęk niewerbalizowany, równocześnie mają silniejszą potrzebę ekshibicjonizmu i wyczynu oraz mniejszy poziom mechanizmu obronnego dysocjacji. Osoby, które nie przyznają się do lęku przed śmiercią uważają się równocześnie za bardziej odpowiedzialne i rzeczowe.

Poziom lęku niewerbalizowanego nie zależy w stopniu istotnym od konkretnych cech osobowych. Prawdopodobnie jest powiązany z doświadczeniami życiowymi kandydatów na wolontariuszy.

Poziom przygotowania kandydatów na wolontariuszy, ich kompetencje, motywacja i ograniczenia osobiste wiążą się z późniejszą wytrwałością w wolontariacie hospicyjnym. Wytrwałość w posłudze koreluje ujemnie z poziomem potrzeby agresywności wolontariuszy. U najmłodszych (15-30 lat) potrzeba wyczynu należąca do potrzeb narcystycznych, jest słabsza niż u osób starszych.

Wyraźną zależność pomiędzy wytrwałością w posłudze a przygotowaniem do niej można zauważyć u kandydatów w średnim wieku (31-60 lat). U osób podejmujących trwale posługę poziom potrzeby wyczynu jest wyższy niż u osób młodszych i starszych. Niższy natomiast w stosunku do innych grup wiekowych jest poziom potrzeb: doznawania opieki i oparcia, ekshibicjonizmu oraz unikania poniżenia we własnych oczach. Osoby, które podejmują w sposób trwały posługę bardziej niż inne preferują takie wartości jak: lojalność, uczynność i zdolność. Osoby z wykształceniem średnim wyżej cenią w stosunku do osób z wykształceniem wyższym takie wartości jak: mądrość, prawdziwa przyjaźń, wewnętrzny spokój i harmonia, gotowość kochania oraz uczciwość. Osoby zaś z wyższym wykształceniem bardziej preferują zaś w stosunku do osób ze średnim wykształceniem takie wartości jak: sukcesy życiowe, uznanie społeczne, wygodne życie, grzeczność i czystość.

Poziom psychotyczności, wiążący się z mniejszym zdrowiem psychicznym koreluje ujemnie z wytrwałością w posłudze. W grupie osób wytrwałych w posłudze jest on wyższy u żonatych/zamężnych w porównaniu z osobami stanu wolnego. Osoby starsze i w średnim wieku, w grupie tych, którzy wytrwali w posłudze wolontariackiej, występuje większa dojrzałość osobowa. Można stwierdzić silną korelację dodatnią pomiędzy wytrwałością w posłudze kandydatów na wolontariuszy a ich motywacją do tej posługi. Im bardziej motywacja jest bezinteresowna, tym bardziej wytrwała jest posługa. Poza tym motywacja jest jedynym statystycznie istotnym predyktorem wytrwania w wolontariacie hospicyjnym. Osoby najmłodsze (15–30 lat) w większej liczności niż oczekiwana statystycznie angażują się w posługę. Osoby w średnim wieku (31–60 lat) zaś w mniejszej liczności niż oczekiwana statystycznie nie angażują się w posługę. Osoby najmłodsze, które przeżyły w swoich doświadczeniach żałobę, częściej angażują się w posługę, czyli ta trudność jest dla nich mobilizująca. Osoby zaś w średnim wieku, które wyrażają lęk przed śmiercią, raczej nie angażują się w posługę – ta trudność ich demobilizuje.

Podsumowując, w świetle badań własnych, lepiej przygotowane do posługi pod względem cech potrzebnych do okazywania empatii, rozmawiania o cierpieniu i śmierci są osoby w średnim wieku (31–60 lat), z niższym wykształceniem oraz osoby stanu wolnego.

Na podstawie wyników badań można zaproponować pewne sugestie do dalszej działalności związanej z przygotowaniem wolontariuszy hospicjum. Biorąc pod uwagę cel tanatopedagogiki, który wiąże się z wychowaniem do współcierpienia, współchorowania i współumierania można zaproponować:

- zwrócenie uwagi w uczeniu współcierpienia, współchorowania i współumierania na grupę osób młodych. Studentom przychodzącym do wolontariatu hospicyjnego czasami brakuje dojrzałości do posługi. Jednak bywają oni doświadczeni chorobą własną lub bliskich oraz przeżyciem żałoby. Często szybko rezygnują z posługiwania. Uczenie ich umiejętności współcierpienia, współchorowania i współumierania mogłoby ich zatrzymać w hospicjum;

- uczenie dekoncentracji z siebie, z realizowania jedynie własnych potrzeb i unikania trudności, może pomóc w kształceniu empatii;

- dbanie o te osoby, które potrzebują wsparcia; te, które przeżywają własną chorobą lub chorobę bliskich; te, które przeżywają żałobę; te bardziej nieśmiałe i introwertywne; te, które w wyniku trudności nie zdobyły wykształcenia.

Biorąc pod uwagę cel tanatopedagogiki polegający na tworzeniu programów wychowania do cierpienia i śmierci dla różnych poziomów wiekowych, można zasugerować:

- dbanie o osoby starsze w wolontariacie jako te nieraz dojrzałe osobowo. Tutaj można skorzystać z możliwości rekrutacji na Uniwersytecie Trzeciego Wieku;

- wychowywanie młodszych już od najwcześniejszych lat do wrażliwości na cierpienie innych, do umiejętności przyznawania się do swoich ograniczeń oraz ich przyjmowania.

Odpowiadając na kolejny cel tanatopedagogiki, którym jest formułowanie zasad edukacyjnych, które mogą pomóc w kompetentnym towarzyszeniu osobom umierającym i ich rodzinom oraz bliskim można zaproponować:

- przygotowanie na podstawie badań takiego programu kształcenia wolontariuszy, który pomoże w kształceniu ich kompetencji społecznych oraz ich

dojrzałości i umiejętności przyznawania się do lęku przed chorobą, śmiercią i ograniczeniami.

Uwzględniając zaś cel tanatopedagogiki, którym jest poszukiwanie metod wychowawczych ułatwiających znoszenie cierpienia związanego z umieraniem można zaproponować:

- rozszerzenie propozycji warsztatów szkoleniowych o takie, które uczyłyby wolontariuszy kompetencji społecznych oraz umiejętności przyznawania się do swoich ograniczeń i cierpienia związanego z chorobą.

Uwzględniając cel związany z kształceniem pedagogów w dziedzinie tanatopedagogiki można zaproponować:

- kształcenie u osób młodych cech związanych z wrażliwością oraz umiejętnością rozmawiania o chorobie i umieraniu;

- uczenie odwagi przyznawania się do własnego lęku przed chorobą i śmiercią.

Biorąc pod uwagę cel tanatopedagogiki związany z formułowaniem sposobów przekazywania wiedzy medycznej, prawniczej oraz psychologicznej dotyczącej chorowania, cierpienia i umierania, można zasugerować:

- pracę nad tworzeniem nowych sposobów przekazywania wiedzy z dziedziny tanatopedagogiki młodemu pokoleniu.

Uwzględniając cel tanatopedagogiki, którym jest opracowywanie pomocy naukowych dla edukacji tanatopedagogicznej, można zaproponować:

- opracowanie na podstawie wyników badań pomocy pedagogicznych do prowadzenia warsztatów z dziedziny tanatopedagogiki.

Uwzględniając cel związany z refleksją nad wartościami związanymi z cierpieniem oraz śmiercią, można zasugerować:

- wykorzystywanie wiedzy i doświadczenia starszych wolontariuszy do pobudzania młodszych do refleksji nad cierpieniem i śmiercią.

Biorąc zaś pod uwagę cel powiązany z poszukiwaniem inspiracji w kulturze i sztuce, które pomogą kształtować odpowiednie postawy wobec cierpienia, umierania i śmierci, można zaproponować:

- korzystanie ze sztuki i kultury (np. film, obraz) do przygotowania materiałów do warsztatów uczących współcierpienia, współumierania i współchorowania

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych (artystycznych)

Całość mojego dorobku związanego z pracą naukową można podzielić w zależności od subdyscyplin, z którymi był on w trakcie mojej pracy akademickiej związany. Można go zatem podzielić na dorobek związany z pedagogiką religijną, pedagogiką resocjalizacyjną, pedeutologią oraz pedagogiką opiekuńczą, zdrowotną oraz tanatopedagogiką. Pełny spis mojego dorobku naukowego zawiera Załącznik 3.

5.1. Dorobek w zakresie pedagogiki religijnej

Obrona doktoratu było dla mnie początkiem drogi naukowej w ścisłym tego słowa znaczeniu. Przygotowywałam pracę doktorską w ramach studiów doktoranckich na Uniwersytecie Jana Pawła II (wtedy – Papieska Akademia Teologiczna). Równocześnie pracowałam jako nauczyciel w szkole zawodowej, technikum i liceum. W okresie przed doktoratem moją publikacją był skrypt przygotowany wraz z Januszem Mastalskim dotyczący podstaw pedagogiki i psychologii. W roku 2004 obroniłam pracę doktorską o tytule: *Dynamika rekolekcji ignacjańskich w formacji duchowej młodzieży Ruchu Światło-Życie w Polsce*. Książka ta była owocem mojej wieloletniej pracy wychowawczej w grupach młodzieży Ruchu Światło-Życie. Dziedzina, w ramach której obroniłam doktorat była teologia duchowości. Jednak warto podkreślić, iż publikacja przedstawiała problematykę związaną z pedagogiką.

Kolejne moje artykuły przygotowywane po zatrudnieniu na Akademii IGNATIANUM (wtedy Wyższej Szkole Filozoficzno-Pedagogicznej IGNATIANUM) były związane z tematyką teologiczną, chociaż w miarę upływu czasu coraz mocniej były nacechowane tematyką pedagogiczną. Artykuł *Miłosierdzie w posługiwaniu chorym w życiu Służebnicy Bożej Hanny Chrzanowskiej* opisywał działalność znanej pielęgniarki środowiskowej, ale również pedagoga przygotowującego do pracy kolejne pielęgniarki.

Artykuły *Pedagogia Nowego Człowieka – koncepcja wychowawcza ks. Franciszka Blachnickiego* oraz *Franciszka Blachnickiego koncepcja wychowania i formacji oraz jej zastosowanie w Ruchu Światło-Życie* nawiązywały wprost do mojej pracy doktorskiej i przedstawiały koncepcję pedagogiczną twórcy Ruchu Światło-Życie.

Artykuł pt. *Katecheza w szkole w ocenie katechetów i byłych uczniów* był z jednej strony podsumowaniem mojej ośmioletniej pracy w szkole, zaś z drugiej strony był naukową refleksją nad problematyką współczesnego nauczyciela - katechety.

Do teologiczno-pedagogicznego zakresu tematycznego można również włączyć krótką monografię pt.: *Sekretarka Bolesnej Królowej Polski Maria Szymanowska*.

5.2. Dorobek w zakresie pedagogiki resocjalizacyjnej

Część mojego dorobku naukowego jest związana z tematyką przemocy. Jest to spowodowane zarówno zajęciami dydaktycznymi, które prowadziła, jak również moją pracą psychoterapeutyczną oraz współpracą z Centrum Ochrony Dziecka przy Akademii Ignatianum w Krakowie.

Przez pewien czas w ramach zajęć ze studentami zajmowałam się problematyką rozpoznawania przemocy w rodzinie. Problematyka ta ukierunkowała wiele spośród moich artykułów. Tak powstał artykuł pt. *Mechanizmy obronne u ofiar przemocy. Następstwa wychowawcze* oraz artykuł napisany we współpracy z J. Lach pt. *Mechanizmy obronne u ofiar przemocy*. W świetle zainteresowania diagnozą kandydatów na pedagogów jako elementem ich przygotowania do zawodu powstały artykuły: *Complex-PTSD i zaburzenie osobowości z pogranicza w diagnozie osób z doświadczeniem przemocy w dzieciństwie* oraz *C-PTSD u pacjentów z historią przemocy wewnątrzrodzinnej*.

Z współpracą z Centrum Ochrony Dziecka związane jest moje kierownictwo nad studiami podyplomowymi: *Profilaktyka przemocy seksualnej wobec dzieci i młodzieży*. W tą tematykę wpisują się dwa moje artykuły opublikowane w „Wychowawcy”: *Wykorzystanie seksualne dzieci i młodzieży*, oraz *Skala wykorzystania seksualnego*. W tą tematykę wpisuje się również przygotowana przeze mnie we współpracy z Centrum Ochrony Dziecka i Fundacją św. Józefa ekspertyza programów profilaktycznych przygotowanych przez poszczególne diecezje i zakony w Polsce pt. *Analiza diecezjalnych i zakonnych dokumentów dotyczących prewencji wykorzystania seksualnego osób nieletnich przez duchownych*.

Z zainteresowaniami związanymi z psychologią psychodynamiczną jako instrumentem diagnozy łączył się zaś artykuł pt. *Psychodynamiczna charakterystyka ofiar przemocy i jej wychowawcze następstwa*. Tematyki diagnozy psychodynamicznej

dotyczy również mój artykuł przygotowany wspólnie z Aleksandrą Gbyl pt. *Osobowość narcystyczna jako znak czasów?*

Z tematyką diagnozy łączy się moje zainteresowanie związane z przygotowaniem nowych narzędzi psychologiczno-pedagogicznych. O narzędziach tych piszę w kolejnym podpunkcie autoreferatu, jako że pomagają one w diagnozie i przygotowaniu nowych pedagogów i wolontariuszy hospicyjnych. Do tematyki diagnostycznej nawiązują również artykuły: *Rola psychoterapii w wychowaniu do dialogu* oraz *Znaczenie psychoterapii w powrocie do funkcjonowania społecznego osób z zaburzeniami osobowości*. Tematykę tę porusza także książka pt. *Od zaburzeń zachowania do zaburzeń osobowości*.

5.3. Dorobek w zakresie pedeutologii

Spora część mojego dorobku dotyczy tematyki związanej z pracą pedagoga i zapobieganiem wypaleniu w tym zawodzie. W tym zakresie powstały dwa artykuły przygotowane we współpracy z mgr Anną Maliną. Pierwszy z nich pod tytułem *Próba sił – agresja czy bezradność nauczycieli* dotyczył problematyki przemocy w szkole. Drugi zaś pod tytułem: *Inny nauczyciel-pedagog w postmodernistycznej rzeczywistości wychowania* dotyczył nowego spojrzenia na nauczyciela w szkole. W tematyce dydaktyki związanej już z pracą ze studentami, sytują się dwa artykuły. Jeden, w tworzeniu którego współpracowałam z Renatą Jasnos, pt. *Między ujarzmiającym a wyzwajającym – o autorytecie Kościoła wychowującego z wierzącymi* oraz drugi, który został przygotowany na konferencję „Naukowcy dawniej i dziś – osobowość, rola, profesjonalizm” pt. *Promotor dzisiaj i jego zadania w prowadzeniu pracy naukowej studentów*. Został także przygotowany skrypt dla studentów pedagogiki pt.: *Zarys pedagogiki porównawczej*.

Równoległe z tworzeniem prac i artykułów związanych z pracą dydaktyczną pojawiły się w mojej pracy badawczej zainteresowania problematyką związaną z przygotowaniem pedagogów do ich zawodu i trudnościami związanymi z brakiem tego przygotowania. Po pierwsze, zajęłam się samą tematyką wypalenia zawodowego pedagogów. Tej problematyce był poświęcony artykuł pt. *Wypalenie zawodowe – objawy, przyczyny i sposoby zapobiegania*. Sposobem definiowania wypalenia zawodowego w świetle teorii psychodynamicznej zajęłam się w artykule pt. *Od egzystencjalnego do psychodynamicznego modelu wypalenia zawodowego*. Tematyką ogólnego określenia definicji wypalenia, ale również profilaktyki tego

wypalenia u nauczycieli zajęłam się w artykule pt. *Wypalenie zawodowe nauczycieli. Przyczyny i profilaktyka*. Poprzez te artykuły określiłam się jako poszukująca przyczyn wypalenia w osobowości, wewnętrznych mechanizmach i konfliktach pedagoga.

Próbie spojrzenia na profilaktykę wypalenia w świetle wykorzystania zasobu, jakim jest twórczość poświęcony był artykuł opracowany wspólnie z B. Nogaj pt. *Twórczość i innowacyjność nauczyciela w profilaktyce zawodowego wypalenia*. Artykuł zaś pt. *Dojrzałość osobowa pedagoga i jego podatność na wypalenie zawodowe* napisany we współpracy z J. Lach pokazywał jak dojrzałość osobowa pedagoga rozumiana przeze mnie w kontekście spójności psychologicznej (koncepcja psychologiczna L. M. Rulli) pomaga w radzeniu sobie z problemami związanymi z wypalaniem się w pracy pedagoga. Również w artykule pt. *Spójność psychologiczna w zapobieganiu wypaleniu zawodowemu u kandydatów na pedagogów* zajęłam się dojrzałością pedagoga, która może być pomocą w jego radzeniu sobie z problemami i wyzwaniem pracy zawodowej.

Problematykę wypalenia zawodowego u pedagogów starałam się również przybliżyć w sposób bardziej popularnonaukowy. Tego typu był artykuł pt. *Szukam człowieka... Rzecz o depersonalizacji* opublikowany na Politechnice Krakowskiej.

W perspektywie zainteresowania problematyką mechanizmów obronnych jako zasobów człowieka pomagających w przeciwdziałaniu wypaleniu zawodowemu, zaczęłam opracowywać Kwestionariusz Mechanizmów Obronnych. Został on opublikowany w roku 2015 w monografii pt. *Mechanizmy obronne w diagnozie psychodynamicznej i pedagogicznej*. Jest narzędziem, które może pomagać w diagnozie dojrzałości osobowej, o czym przekonały mnie badania przeprowadzone we wstępnej części selekcji kandydatów na wolontariuszy hospicjum, za którą to selekcję jestem odpowiedzialna. W roku 2012 rozpoczęłam pracę nad nowym kwestionariuszem, mającym wyższe parametry psychometryczne i szersze spektrum diagnozowania. Badania do wystandaryzowania tego kwestionariusza prowadziłam: dr Ewą Sową-Behtane, mgr Jadwigą Lach-Hryniewicz oraz studentką piszącą u mnie pracę licencjacką, Magdaleną Dańczak. Wynikiem tych działań jest praca pt. *Mechanizmy obronne jako wskaźnik stylu osobowości – charakterystyka psychometryczna narzędzia badawczego*. Praca ta prezentuje cały proces standaryzowania narzędzia badającego 25 mechanizmów obronnych. Prezentowany

kwestionariusz, w odróżnieniu od wcześniejszego, składającego się z 18 pozycji, jest zbudowany z 125 itemów.

Innymi zasobami, które pomagają w zapobieganiu wypaleniu i których diagnoza wyłania osoby podatne na wypalenie, są potrzeby i wartości. Tematyce mechanizmów obronnych, potrzeb i wartości poświęcony był artykuł pt. *Dojrzałe mechanizmy obronne a potrzeby i wartości preferowane przez przyszłych pedagogów*. Problematyce tej był też poświęcony artykuł pt. *Znaczenie mechanizmów obronnych i potrzeb w pracy pedagoga* oraz artykuł pt. *Znaczenie wartości i potrzeb w kształceniu pedagogów*. Artykuły te prezentowały badania przeprowadzone na różnych grupach badawczych we wskazanych obszarach.

Ważnymi zasobami pedagoga są jego twórczość oraz transgresja. Tą tematykę podjęłam w artykule pt. *Kreatywność, transgresja i mechanizmy obronne jako potencjał w pracy nauczyciela akademickiego*. Tekst ten był jednym z kilku, w których prezentowałam wyniki badań własnych, gdzie grupę badawczą stanowili nauczyciele akademicy. Temat otwartości i twórczości był również istotny w artykule pt. *Znaczenie twórczej umiejętności docibilitas w przygotowaniu pedagogów do wykonywania zawodu*.

Zasobem związanym z używaniem mechanizmów obronnych w kontekście lęku – stanu oraz lęku cechy u kandydatów na pedagogów zajęłam się w artykule pod tytułem *The use of defense mechanisms and anxiety levels in students in the light of educational requirements*.

W artykule, również opracowanym w języku angielskim pt. *The Relations between Defence Mechanisms and Spiritual Involvement of Academic Staff Members as the Measure of Their Personal Maturity*, zajęłam się tematyką mechanizmów obronnych jako zasobów nauczycieli akademickich w pracy pedagogicznej.

O zdrowiu duchowym jako zasobie traktuje artykuł pt. *Wymiar duchowy w pracy terapeutycznej*.

Trzecią grupą związaną z prezentowanym tematem są publikacje traktujące o koncepcji włoskiego pedagoga A. Cencini'ego. Artykuły dotyczące tej tematyki to po pierwsze: *Alternatywa dla alternatywy – koncepcja pedagogiczna o. Amedeo Cencini'ego*. Artykuł ten przedstawia koncepcję tego włoskiego pedagoga jako nowe

spojrzenie na wychowanie. Kolejny artykuł pt. *Formacja ciągła osób świeckich i jej znaczenie w jakości wykonywania pracy zawodowej* przedstawia bliżej metodę formacji permanentnej. Metodę warsztatów i rozmów indywidualnych towarzyszących im jako pomoc w kształtowaniu cech pedagoga prezentuje artykuł pt. *Warsztaty i kolokwia dojrzałości osobowej jako metoda pomocy kandydatom na pedagogów w uzyskiwaniu większej spójności wewnętrznej*. Artykuł zaś pt. *Integracja osoby w ujęciu Amedeo Cencini'ego* pokazuje koncepcję A. Cenciniego jako koncepcję zdobywania pełnej dojrzałości osobowej tak bardzo potrzebnej w rozwoju pedagoga.

W grupie publikacji związanych z tematem superwizji koleżeńskiej jako pomocy w pracy między innymi pedagoga, znajduje się artykuł pt. *Superwizja koleżeńska w pracy pracownika socjalnego i pedagoga* oraz artykuł pt. *Superwizja koleżeńska jako wsparcie w pracy nauczyciela*. Tematyki superwizji koleżeńskiej dotyczy również monografia zawierająca w swym zakresie dwa rozdziały dotyczące analizy quasideksperymentu związanego z wprowadzeniem zajęć superwizji koleżeńskiej do programu studiów zaocznych na kierunku pedagogika resocjalizacyjna. Jej tytuł to: *Zastosowanie psychoterapii psychodynamicznej w opiece, wychowaniu i resocjalizacji*. Superwizji koleżeńskiej dotyczy również napisana przeze mnie praca magisterska z psychologii pt. *Znaczenie kreatywności w poziomie zaangażowania nauczycieli akademickich w pracę grupy psychodynamicznej superwizji koleżeńskiej*. Praca powstała pod kierunkiem dra Borysława Paulewicza w Wyższej Szkole Psychologii Społecznej w Katowicach (dzisiaj Uniwersytet SWPS). Rozprawa ta dotyczyła warsztatów superwizji koleżeńskiej, badania zostały przeprowadzone w grupie nauczycieli akademickich. Na podstawie pracy dyplomowej opracowałam artykuł pt. *Znaczenie twórczości w poziomie zaangażowania nauczycieli akademickich w pracę grupy psychodynamicznej superwizji koleżeńskiej*.

Pracą, która zbierała moje badania dotyczące profilaktyki wypalenia zawodowego kandydatów na pedagogów, była monografia pt. *Profilaktyka wypalenia zawodowego kandydatów na pedagogów w świetle teorii psychodynamicznej*.

W roku 2015 po raz pierwszy wszczęłam przewód habilitacyjnej na podstawie monografii *Profilaktyka wypalenia zawodowego kandydatów na pedagogów w świetle teorii psychodynamicznej*, WAM, ISBN: 978-83-7767-175-7, Kraków 2012 na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego. Procedura zakończyła się negatywną oceną ze strony Komisji.

Dorobek w zakresie pedagogiki opiekuńczej, zdrowotnej oraz tanatopedagogiki

Po roku 2015 rozpoczęłam pracę nad nowym tematem badawczym. Było to związane z moim zadaniem, którego podjęłam się jako wolontariuszka Hospicjum św. Łazarza. Historia mojej współpracy z Hospicjum zaczęła się już w roku 2004, kiedy skończyłam tam kurs wolontariuszy – opiekunów chorych i podjęłam posługę wolontariusza na oddziale stacjonarnym. Dwa lata później uczestniczyłam na oddziale w stażu psychoterapeutycznym związanym z moimi studiami w Krakowskim Centrum Psychodynamicznym dotyczącymi psychoterapii psychodynamicznej. Od roku 2007 jako psychoterapeutka zaczęłam się opiekować wolontariuszami hospicjum: prowadzić warsztaty (np. dotyczące wypalenia zawodowego), rozmowy indywidualne, a potem spotkania formacyjne. W roku 2012 zostałam poproszona o prowadzenie rozmów wstępnych dla kandydatów na wolontariuszy. Był to czas, gdy moje czysto praktyczne zainteresowanie posługą w hospicjum zaczęło się wiązać z zainteresowaniami badawczymi.

Tematykę wolontariatu hospicyjnego podjęłam w artykułach: *Różnorodność motywacji wolontariuszy hospicjum i ich zaangażowanie w pracę zespołu wolontariatu*, *Kandydaci do wolontariatu – przykład Hospicjum św. Łazarza w Krakowie* oraz *Praca wolontariusza hospicjum – darmowa czy bezinteresowna*. W artykułach tych zajęłam się po pierwsze, tematyką motywacji kandydatów na wolontariuszy hospicyjnych i różnicą między tymi motywacjami oraz motywacjami wolontariuszy w innych dziełach. Zaprezentowałam także, w jaki sposób przebiega rekrutacja i selekcja wolontariuszy w Hospicjum św. Łazarza w odróżnieniu od innych hospicjów w Polsce i za granicą. Trzeci wskazany tutaj artykuł przedstawia dylematy, które w dzisiejszych czasach pojawiają się w grupie osób zajmujących się wolontariatem i są związane z pytaniem o kwestie bezinteresowności w tej posłudze. Z tematyką hospicyjną wiążą się też dwa referaty, które przedstawiłam na konferencjach w Mysłowicach oraz w Żytomierzu. Tytuł pierwszego to: *Nikt nie jest tak słaby, żeby nie mógł służyć innym. Słabość i choroba jako motywacja do wolontariatu hospicyjnego*. Zostały w nim zaprezentowane moje analizy dotyczące korelacji przeżywania własnej choroby oraz chorób w rodzinie z wytrwałością w posłudze wolontariusza hospicyjnego. Eksploracje te potwierdziły, że wiele spośród osób angażujących się w wolontariat, to osoby same doświadczające

różnego rodzaju cierpieniem. Drugi referat opublikowany w „Forum Pedagogicznym” zatytułowany był: *Hospice volunteers' motivation in the past and nowadays*. Przedstawiłam go na konferencji z Irminą Rostek. Analizy wskazywały na różnice w motywacjach kandydatów na wolontariuszy na początku istnienia ruchu hospicyjnego oraz dzisiaj. Tematyki cech wolontariuszy hospicyjnych dotyczył też artykuł opublikowany w „Forum Pedagogicznym” pt. *Hospice volunteers – their social and emotional competences* oraz artykuł opublikowany w „Multidisciplinary Journal of School Education” pt. *Hospice voluntary service as an educational environment*. Również wokół tematyki wolontariatu hospicyjnego był skoncentrowany artykuł *Osoby młode i starsze w wolontariacie hospicyjnym*, opublikowany w książce pod red. Marii Kielar-Turskiej pt. *Starość jak ją widzi psychologia: Siła umysłu w starości*. Kontynuacją był artykuł przedstawiony podczas drugiej edycji konferencji w roku 2020 pt. *Społeczne i emocjonalne kompetencje seniorów – wolontariuszy hospicyjnych*.

Wybraną problematykę związaną z twórcami ruchu hospicyjnego zaprezentowałam w artykule pt. *Choroba, cierpienie i umieranie jako wyzwanie wychowawcze. Ewa Bodek (ur. 1944 – zm. 2016) – koordynator zespołu wolontariuszy Hospicjum św. Łazarza*. Referat ten został przedstawiony na konferencji pt. *Nasi Mistrzowie* organizowanej przez Akademię IGNATIANUM. Związana z nim jest też moja monografia pt. *Posługa wolontariusza hospicjum w doświadczeniu i działalności edukacyjnej Ewy Bodek*.

Podsumowując, można stwierdzić, że mój dorobek naukowy oraz praca dydaktyczna i organizacyjna związane są przede wszystkim z subdyscypliną pedagogiki, jaką jest pedagogika opiekuńcza. Część mojego dorobku dotyczy przygotowania wolontariuszy hospicyjnych, dlatego łączy się też z tanatopedagogiką oraz pedagogiką zdrowia. Zainteresowania naukowe i eksploracje badawcze powiązane z psychoterapią oraz diagnozą, sytuują się w subdyscyplinie pedagogiki, jaką jest pedagogika resocjalizacyjna. Z kolei analizy powiązane z przygotowaniem pedagoga do profesjonalnej pracy dotyczą obszaru pedeutologii. Jednak początek mojej pracy naukowej, której efektem są pierwsze publikacje, związany jest z pedagogiką religijną.

6. Udział w projektach badawczych

Monografie wskazane poniżej były przygotowywane w ramach projektów naukowych finansowanych z badań statutowych.:

- Zastosowanie psychoterapii psychodynamicznej w opiece, wychowaniu i resocjalizacji,
- Mechanizmy obronne w diagnozie psychologicznej i pedagogicznej,
- Od zaburzeń zachowania do zaburzeń osobowości oraz
- Mechanizmy obronne jako wskaźnik stylu osobowości. Charakterystyka psychometryczna narzędzia badawczego.

Ponadto warsztaty wypalenia zawodowego, które prowadziłam w Hospicjum św. Łazarza były realizowane w ramach grantu z funduszy Unii Europejskiej.

Od roku 2017 uczestniczę w grupie stworzonej przy Centrum Ochrony Dziecka istniejące przy Akademii Ignatianum w Krakowie prowadzonej przez o. dra Adama Żaka. Grupa ta koordynuje działania na rzecz zapobiegania przemocy w placówkach opiekuńczo-wychowawczych prowadzonych w Polsce przez Kościół katolicki. Brałam udział w wielu szkoleniach prowadzonych przez Centrum: w Domu Samotnej matki w Łodzi, Domu Pomocy społecznej w Częstochowie, Domu Dziecka w Krakowie, szkoleniu dla oo. Franciszkanów w Krakowie, szkoleniach online dla księży diecezjalnych, szkoleniach w ramach programu bezpieczne Wakacje dla prowadzących grupy młodzieżowe podczas wyjazdów wakacyjnych. W roku 2022 brałam udział w spotkaniach z odpowiedzialnymi za prewencję przemocy seksualnej w instytucjach prowadzonych przez Kościół katolicki. Spotkania odbyły się w Gnieźnie oraz w Częstochowie. Biorę udział w przygotowaniu dokumentu poświęconego przeciwdziałaniu przemocy w szkołach prowadzonych przez Kościół katolicki w Polsce. Biorę też udział w przygotowaniu kursu e-learningowego dla liderów grup młodzieżowych.

W ramach Centrum Ochrony Dziecka i przy udziale Fundacji św. Józefa przygotowywałam ekspertyzę dokumentów związanych z profilaktyką przemocy seksualnej w placówkach opiekuńczych i wychowawczych prowadzonych przez Kościół katolicki na terenie diecezji i zakonów w Polsce (współpraca z COD – Załącznik 7)

7. Udział w konferencjach naukowych

W ciągu lat swojej pracy uczestniczyłam czynnie w wielu konferencjach. Ich dokładny spis podaję w Załączniku 4. Uczestniczyłam poprzez referat przygotowany z dr Irminą Rostek i wygłoszony przez nią, w jednej konferencji międzynarodowej. Poza tym uczestniczyłam w 16 konferencjach międzynarodowych i 11 ogólnopolskich.

8. Udział w komitetach organizacyjnych konferencji oraz seminariów naukowych

Od kilku lat próbuję propagować na uczelni działalność Chrześcijańskiego Forum Pracowników Nauki, do którego należę. Organizowałam przez kilka lat grupę studentów, która w ramach praktyk wyjeżdżała na wczaso-konferencję ChFPN w celu opieki nad dziećmi uczestników. Uczestniczyłam również w organizacji na terenie uczelni wykładu profesora Carharta zaproszonego przez ChFPN do Polski. Wykład dotyczył etycznych aspektów pracy naukowej. Co roku uczestniczę czynnie (prezentując wykłady) w organizowanych przez Chrześcijańskie forum Pracowników nauki wczaso-konferencjach „Bryza” (zaangażowanie w ChFPN – Załącznik 6).

W czerwcu, roku 2015 zorganizowałam przy współudziale współpracowników z Wydziału Pedagogicznego oraz wolontariuszy Hospicjum św. Łazarza konferencję: Wolontariat hospicyjny – praca darmowa, czy bezinteresowna?.

21 listopada, roku 2017 zorganizowałam współpracując z Centrum Ochrony Dziecka przy Akademii Ignatianum oraz Kuratorium Oświaty w Krakowie konferencję warsztatową dla pedagogów i psychologów pt. „Ochrona dziecka przed przemocą”.

9. Działalność w Towarzystwach Naukowych

Organizacje i towarzystwa naukowe, w których pracach uczestniczę to:

- od roku 2009 należę do Polskiego Towarzystwa Psychoterapii Psychodynamicznej. Jestem członkiem zwyczajnym,
- od roku 2007 jestem członkiem zwyczajnym Chrześcijańskiego Forum Pracowników Nauki. W roku 2016 zostałam wybrana w skład komisji rewizyjnej ChFPN,
- od roku 2018 jestem członkiem zwyczajnym Stowarzyszenia Psychologów Chrześcijańskich,
- od roku 2019 jestem członkiem zwyczajnym Polskiego Towarzystwa Psychologicznego.

10. Działalność dydaktyczna i popularyzowanie nauki

W latach 1991 do roku 2005 byłam zaangażowana w charakterze wychowawcy w grupach młodzieżowych Ruchu Światło-Życie. Od roku 1995 prowadziłam też zajęcia z zakresu pedagogiki i psychologii na tzw. kursie animatorów grupy. Kurs ten jest prowadzony na tych samych prawach co kurs wychowawców kolonii. Od roku zaś 1996 rozpoczęłam pracę jako nauczycielka w Zespole Szkół Mechanicznych nr 1 w Krakowie. Pracowałam tam do roku 2002. Od roku 2002 do roku 2004 pracowałam również jako nauczycielka w Liceum Ogólnokształcącym nr X w Krakowie i w Prywatnym Liceum Ogólnokształcącym nr V w Krakowie. W roku 2004 rozpoczęłam w semestrze letnim pracę w Wyższej Szkole Filozoficzno-Pedagogicznej Ignatianum. Jeden semestr pracowałam na godziny zlecone w szkole. Po obronie pracy doktorskiej rozpoczęłam pracę na etacie w Ignatianum w roku akademickim 2004/2005.

Przez siedemnaście lat mojej pracy dydaktycznej prowadziłam zajęcia z 24 przedmiotów, w tym czterech opcjonalnych, których programy opracowałam. Przedmioty, które prowadziłam to: Metody pracy opiekuńczo-wychowawczej, Metodyka pracy opiekuńczej, Metody pracy socjalnej, Pedagogika porównawcza, Pedagogika resocjalizacyjna, Metodologia badań pedagogicznych, Domy pomocy społecznej, Rozpoznanie przemocy w rodzinie, Socjoterapia, Trening interpersonalny, Edukacja ekologiczna, Superwizja w pracy pedagoga, Superwizja w pracy pracownika socjalnego, Psychoterapia – warsztaty, Warsztaty wychowawcy młodzieży niedostosowanej, Psychologia kliniczna z psychopatologią, Podstawy diagnozy psychopedagogicznej, Strategie radzenia sobie z trudnościami, Elementy diagnozy psychologicznej w arteterapii. Przedmioty opcjonalne, które przygotowałam to: Wypalenie zawodowe u pedagogów - warsztaty, Dojrzałość osobowa u pedagoga – warsztaty, Psychoterapia w pracy pedagoga oraz Zaburzenia osobowości współczesnego człowieka. Obecnie prowadzę na Wydziale Pedagogicznym Akademii Ignatianum w Krakowie zajęcia z przedmiotów: Superwizja pracownika socjalnego, Psychologia kliniczna z psychopatologią, Podstawy diagnozy psychopedagogicznej oraz Diagnozę funkcjonalną. Poza tym na studiach podyplomowych Profilaktyka przemocy seksualnej wobec dzieci i młodzieży oraz Logopedia prowadzę zajęcia z przedmiotów: Psychologia kliniczna i rozwojowa oraz Psychopatologię dzieci i młodzieży.

Poza Akademią Ignatianum przez dwa lata (od roku 2009 do 2011) prowadziłam przedmiot opcjonalny dotyczący koncepcji pedagogicznej Amedeo Cenciniego na studiach prowadzonych przez Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Pawła II w Krakowie (wtedy – Papieska Akademia Teologiczna). Przedmiot ten miał nazwę: Wychowanie-formacja-towarzyszenie. Wzrastanie ku dojrzałości chrześcijańskiej w koncepcji o. Amedeo Cenciniego. W roku akademickim 2021/22 prowadziłam też na Uniwersytecie Papieski Jana Pawła II w Krakowie dwa przedmioty: Podstawy psychoprofilaktyki oraz Interwencję kryzysową w sytuacji choroby. Obecnie prowadzę wykłady dotyczące formacji psychologicznej dla Sióstr Klarysek w Krakowie.

W ramach pracy dydaktycznej prowadziłam też kilkakrotnie warsztaty dla wolontariuszy Hospicjum św. Łazarza w Krakowie (Załącznik 5). Warsztaty te dotyczyły wypalenia zawodowego oraz treningu interpersonalnego. Od roku 2012 prowadzę rozmowy wstępne z kandydatami na wolontariuszy Hospicjum św. Łazarza w Krakowie.

W roku 2015 brałam udział w przygotowaniu studiów podyplomowych z dziedziny socjoterapii, a w roku 2016 studiów podyplomowych z dziedziny profilaktyki wykorzystywania seksualnego dzieci i młodzieży.

Od semestru zimowego w roku akademickim 2004/2005 zaczęłam prowadzić na uczelni seminaria dyplomowe: licencjackie i magisterskie. Od początku mojej pracy na uczelni byłam promotorką 32 obronionych prac magisterskich oraz 66 obronionych prac licencjackich. Poza tym recenzowałam 93 prace licencjackie oraz 14 prac magisterskich.

Od roku 2007 brałam udział w następujących działaniach mających na celu popularyzację nauki:

- referat dotyczący modelu wychowawczego ks. Franciszka Blachnickiego w Gimnazjum nr 8 im. ks. Franciszka Blachnickiego w Jastrzębiu Zdroju – 2007 rok,
- dwa wystąpienia w ramach Chrześcijańskiego Forum Pracowników Nauki na Politechnice Krakowskiej: Wypalenie zawodowe nauczycieli. Przyczyny i profilaktyka (2008r.), Szukam człowieka... Rzecz o depersonalizacji (2009 r.),
- prezentacja pracy wolontariusza hospicyjnego w czasie Dni Młodzieży Kapucyńskiej w Wołczynie – rok 2015,

- organizacja na terenie uczelni pierwszych Dni Hospicjum, zaangażowanie do pomocy studentów związanych w jakimś stopniu z pracą w Hospicjum oraz zainteresowanych tematem pracowników,

- przygotowanie we współpracy z Prezes Hospicjum św. Łazarza w Krakowie dr Jolantą Stokłosa artykułu do czasopisma „Mogilski Krzyż”. Artykuł ten opisywał działalność Hospicjum św. Łazarza oraz Zakonu Szpitalniczego św. Łazarza z Jerozolimy oraz dzieło Pól Nadziei prowadzonych przez Hospicjum św. Łazarza w Krakowie. Miał być metodą przygotowania środowiska lokalnego parafii w Mogile na kwestę w ramach Pól Nadziei prowadzoną przez członków Zakonu Szpitalniczego św. Łazarza z Jerozolimy.

- referat na temat Studia podyplomowe w zakresie profilaktyki przemocy seksualnej wobec małoletnich podczas konferencji zorganizowanej online 13.01.2021 roku przez Katolicką Agencję Informacyjną.

11. Działalność organizacyjna i pełnione funkcje

W ramach działalności organizacyjnej mogę podać działania, które są mi zlecane na bieżąco przez władze uczelni. Są to takie działania jak:

- udział w komisji rekrutacyjnej jako jej członek,
- uczestniczenie w korekcie i ostatecznym przygotowaniu sylabusów do poszczególnych przedmiotów,
- pełnienie funkcji opiekuna roku dla studentów pedagogiki,
- uczestniczenie w przygotowywaniu zajęć podczas Festiwalu Nauki,
- pełnienie od roku 2016 funkcji kierownika studiów podyplomowych: Profilaktyka przemocy seksualnej wobec dzieci i młodzieży.

Do działalności pozanaukowej można również dopisać moją pracę w ramach poradni psychologiczno-pedagogicznej stworzonej na uczelni dla naszych studentów. Od roku 2009 prowadzę w poradni poradnictwo i psychoterapię.

12. Nagrody i wyróżnienia

W roku 2017 otrzymałam Nagrodę Rektora Akademii Ignatianum za ogół pracy naukowej w roku 2016.

13. Podnoszenie kwalifikacji

Przez cały czas pracy na uczelni starałam się rozwijać swoje kwalifikacje. Poza ukończonymi studiami magisterskimi z psychologii (lata 2010-2014) oraz kursem wolontariuszy – opiekunów chorych w Hospicjum św. Łazarza w Krakowie (rok 2004), ukończyłam 4-ro letnie studia podyplomowe z dziedziny psychoterapii psychodynamicznej prowadzone przez Krakowskie Centrum Psychoterapii Psychodynamicznej (rok 2010) oraz studia magisterskie z dziedziny psychologii w SWPS (Obecnie Uniwersytet Humanistyczny SWPS) w roku 2013.

Ukończyłam też trzy szkolenia w dziedzinie statystyki prowadzone przez firmę StatSoft Polska:

- Statistica – kurs podstawowy (rok 2015) oraz
- Statystyka w medycynie – metody analizy wariancji i analizy regresji (rok 2016),
- Wprowadzenie do analizy mocy testu i szacowania liczebności próby (rok 2019).

W lutym 2020 r. skończyłam studia podyplomowe online: Psycholog jako biegły sądowy w postępowaniu karnym i cywilnym w ramach Wyższej Szkoły Kształcenia Zawodowego. Ukończyłam też w Pracowni Psychometrycznej PTP w Warszawie kurs diagnozy przy pomocy narzędzia MMPI. W roku 2022 ukończyłam Kurs z zakresu filmoterapii: Filmoterapia w edukacji i terapii uczniów, w ramach Studium Prawa Europejskiego.

